

ВІДГУК

офіційного опонента

**на дисертаційну роботу Шапурова Олександра Олександровича
«Формування інноваційного механізму забезпечення сталого розвитку
промислових підприємств», представлену на здобуття наукового ступеня
доктора економічних наук за спеціальністю 08.00.04 – економіка та
управління підприємствами (за видами економічної діяльності)**

Актуальність теми дисертаційної роботи

Основним завданням промислових підприємств в сучасних економічних умовах є вирішення проблеми сталого розвитку та формування можливості протистояти невизначеним ситуаціям в мінливому зовнішньому середовищі. Сучасні тенденції розвитку промислових підприємств показують, що проблеми, які існують в економіці сьогодні, не можуть бути вирішені без формування інноваційного механізму забезпечення сталого розвитку, побудованого на основі міжгалузевої кооперації та соціальному партнерстві. Принципового значення набувають не тільки питання освоєння сучасних методів та принципів управління, але й розробка нових концепцій, підходів, методологій.

Тому з метою покращення господарських процесів промислових підприємств актуальним є формування інноваційного механізму забезпечення сталого розвитку промислових підприємств, який враховує галузеві особливості, можливості міжгалузевої взаємодії, процеси інтеграції, секторальність інтеграції промислового підприємства, що формує сталий розвиток в сучасних склавшихся умовах функціонування.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами

Обрана тематика дисертаційного дослідження узгоджена з основними напрямками наукових результатів, що були проведені в рамках науково-дослідної роботи:

Класичного приватного університету 2016–2020 рр., зокрема, за темою кафедри економіки «Формування механізмів стабілізації функціонування промислових підприємств на засадах антикризового управління» (державний реєстраційний номер 0106U010589), у межах якої автором запропоновано динамічну інформаційну систему підтримки прийняття управлінських рішень щодо ефективного функціонування інноваційного механізму забезпечення сталого розвитку промислового підприємства.

Запорізької державної інженерної академії впродовж 2015–2016 рр.: «Система управління промисловим підприємством: методологічні, методичні та практичні аспекти» (номер державної реєстрації 0115U005730), у межах якої автором обґрунтовано концептуальні аспекти формування механізму сталого розвитку промислового підприємства; Інженерного інституту Запорізького національного університету впродовж 2018–2019 рр.: «Теоретичні, методологічні та організаційно-правові засади фінансового управління підприємницькими структурами (за видами економічної

діяльності) в умовах об'єднання територіальних громад» (номер державної реєстрації 0118U002398), у межах якої автором розроблено систему структурованих чинників впливу на механізм забезпечення сталого розвитку промислового підприємства; «Обґрунтування методичних підходів до фінансового управління економічною безпекою підприємства в умовах кризи» (номер державної реєстрації 0118u001091), у межах якої автором запропоновано науково-методичний підхід до формування сукупного потенціалу забезпечення сталого розвитку промислового підприємства на основі когнітивного моделювання слабоструктурованої системи.

Основні наукові результати, одержані автором, та їх новизна

Наукова новизна одержаних результатів Шапурова О.О. полягає в розвитку теоретичних та науково-методичних положень з формування інноваційного механізму забезпечення сталого розвитку промислових підприємств.

Також, в дисертаційній роботі Шапуровим О.О. сформульовано та обґрунтовано ряд положень, висновків, рекомендацій, які відзначаються науковою новизною та мають практичну цінність, а саме:

- *вперше* запропоновано концептуальні положення формування інноваційного механізму забезпечення сталого розвитку промислових підприємств, як динамічної інтегрованої системи, структура якої забезпечує формування сукупного потенціалу; *ґрунтується* на застосування комплементарного підходу до формування інноваційного механізму забезпечення сталого розвитку промислових підприємств; має теоретичні, методологічні та практичні ключові складові (с.133);
- *вперше* розроблено структурно-логічну модель інноваційного механізму забезпечення сталого розвитку промислового підприємства, до складу якої входить підсистема забезпечення, функціональна підсистема та підсистема економічних інструментів, що мають відповідні структуровані взаємодоповнювальні та взаємопов'язані характеристики; *ґрунтується* на алгоритмі динамічного формування підсистем інноваційного механізму (с.79);
- *вперше* запропоновано структурно-динамічну модель забезпечення сталого розвитку промислових підприємств, що сформована відповідно до етапів динамічних змін, які відображають процеси еволюціонування чинників впливу та часові періоди сталого розвитку промислових підприємств; *ґрунтується* на встановлених комплементарних рівнях (характерні риси та особливості; характерні й специфічні чинники впливу; різнонаправлені наслідки впливу) (с.150);
- *удосконалено* комплементарний підхід до формування інноваційного механізму забезпечення сталого розвитку промислового підприємства, який базується на характерних принципах, що відповідають за ефективне функціонування інноваційного механізму як системи та на відміну від існуючих, базується на взаємодоповненості наукових підходів у всіх компонентах промислового підприємства (с.131);

- *удосконалено* методологічний підхід до формування сукупного потенціалу забезпечення сталого розвитку промислового підприємства, який формується на ключових компонентах (виробничий потенціал, потенціал партнерських відносин, інноваційний, інформаційний, інвестиційний, маркетинговий потенціал) та на відміну від інших, *базується* на принципах цілеспрямованості, складності системи, структурованості, латентності, динамізму та цілісності системи (с.184);
- *удосконалення* механізму практичної реалізації дескриптивної моделі міжгалузевої взаємодії, який на відміну від інших, *базується* на багтовимірному моніторингу (таксономічному аналізі) з формування системних негативних тенденцій функціонування промислових підприємств та включає відповідні ключові динамічні етапи (с.237);
- *удосконалено* науково-методичний підхід до механізму оцінювання багатовекторності сталого розвитку промислових підприємств, який, на відміну від існуючих, використовує блоково-структурний підхід до формування інтегрального показника забезпечення сталого розвитку промислового підприємства та має відповідну послідовність дій та розрахунків, що в результаті формує обґрунтовану шкалу рівнів сталого розвитку промислового підприємства (с.308-314);
- *удосконалено* методичний підхід до оцінювання сукупного потенціалу забезпечення сталого розвитку промислового підприємства, який, на відміну від чинних, *базується* на алгоритмі побудови прогнозної моделі формування сукупного потенціалу сталого розвитку промислового підприємства, *науковим підґрунтям* якого є метод когнітивного моделювання слабоструктурованих систем, до складу якого входить процес розробки когнітивної карти моделі формування сукупного потенціалу та використання сценарного підходу й теореми про поширення збурень (с.324);
- *удосконалено* динамічну інформаційну систему підтримки прийняття управлінських рішень щодо ефективного функціонування інноваційного механізму забезпечення сталого розвитку промислового підприємства яка, на відміну від інших є поєднанням теоретико-методичного інструментарію, джерела інформації та розрахунково-аналітичного підґрунтя, що дає можливість визначення стратегічного вектора сталого розвитку промислового підприємства (с.350-352).
- *удосконалено* методичний інструментарій формування сталого сектору міжгалузевого ланцюга доданої вартості промислових підприємств, що, на відміну від відомих, *базується* на трирівневій системі (перший рівень (сировинний) – виробництво металопродукції металургійними підприємствами; другий (продуктовий) – виробництво машинобудівної, продукції; третій (збутовий) – збут машинобудівної продукції) та включає структурну декомпозицію ключових компонентів та систему показників оцінювання ефективності процесу міжгалузевої взаємодії (с.274).
- *набуло подальшого розвитку* змістовність дефініцій, що формують категоріально-понятійний апарат дослідження шляхом авторського

уточнення, а саме: класифікації підприємств як комплементарної багатомірної системи (с.50-57); типології віртуальних підприємств (с.57); систематизації загальних рис підприємств як одиниць сталого розвитку секторів економіки (с.56); поняття «інноваційного механізму забезпечення сталого розвитку промислових підприємств» (с.78);

- *набули подальшого розвитку* процеси ідентифікації результатів компаративного аналізу діяльності великих промислових підприємств, які посилюють інформаційно-аналітичне забезпечення ефективності функціонування інноваційного механізму сталого розвитку промислового підприємства; *надають* можливість оцінювання впливу процесів системної деградації й руйнування господарських процесів, екодеструктивних чинників на результати роботи сектору міжгалузевого ланцюга доданої вартості промислових підприємств та регіону в цілому;
- *набув подальшого розвитку* концептуальний підхід до ідентифікації латентних процесів в інноваційному механізмі забезпечення сталого розвитку промислових підприємств, який, на відміну від існуючих, має ключові компоненти функціонування: систематизовані латентні процеси (с.376); секторальність кластерних інтеграційно-асоціаційних об'єднань промислових підприємств ФПП у напрямі сталого розвитку (с.380) та *ґрунтується* на прикладному інтеграційно-асоціаційний підході до формування інноваційного механізму забезпечення сталого розвитку промислових підприємств ФПП у секторі міжгалузевого ланцюга доданої вартості (с.381).
- *набув подальшого розвитку* організаційно-економічний підхід до формування промислового симбіозу в секторі міжгалузевого ланцюга доданої вартості (с.395), який *формує* структурно-логічну модель промислового симбіозу екологічного спрямування в секторі рециклінгу та забезпечує диверсифікований розвиток інтеграційних міжгалузевих об'єднань у секторі міжгалузевого ланцюга доданої вартості (с.412).

Зазначене, дає підставі стверджувати, що висновки та рекомендації, які сформульовані в дисертації, є достатньо обґрунтованими. Сформульований перелік наукових завдань надав автору можливість досягнути нових наукових результатів, які можна оцінити як такі, що мають наукову новизну та практичну цінність.

Ступінь обґрунтованості і достовірності наукових положень, висновків і рекомендацій, які наведено у дисертації

Необхідно відзначити значний рівень теоретичного, методичного та практичного опрацювання автором основних аспектів досліджуваної теми. Основний зміст дисертаційного дослідження чітко обґрунтований та структурований за розділами та підрозділами.

Інформаційну базу дослідження становлять матеріали Державної служби статистики України; статистичні й аналітичні матеріали; звітність і первинна документація промислових підприємств; інформаційно-аналітичні матеріали експертів і фахівців різних галузей господарства країни; нормативно-правові

акти, які стосуються регулювання господарської діяльності промислових підприємств; матеріали періодичних видань та науково-практичних конференцій; інтернет-ресурси; інші довідково-інформаційні джерела.

Науковим здобутком вирішення економічного завдання дослідження є логічно побудована мета та завдання дослідження, обґрунтовані методичні підходи, розроблені та апробовані відповідні пропозиції. Про компетентність автора свідчить науково обґрунтований зміст роботи та застосування загальнонаукових та спеціальних методів наукового пізнання: *абстрактно-логічний аналіз, систематизація та комбінування, термінологічний аналіз, метод теоретичного узагальнення* – для обґрунтування змістовності дефініцій, що формують понятійно-категоріальний апарат дослідження (підрозділи 1.1–1.2); *діалектичного пізнання, дедукції та індукції* – для розробки структурно-логічної моделі й алгоритму динамічного формування підсистем інноваційного механізму забезпечення сталого розвитку промислового підприємства (підрозділ 1.3); обґрунтування концептуальних положень формування інноваційного механізму забезпечення сталого розвитку промислових підприємств (підрозділ 2.1); розробки методологічного підходу до формування сукупного потенціалу сталого розвитку промислового підприємства (підрозділ 2.3); *монографічний та порівняльний* – для обґрунтування комплементарного підходу до формування інноваційного механізму забезпечення сталого розвитку промислового підприємства (підрозділ 2.1); *методи системного аналізу та формалізації складних структур* – для розробки структурно-динамічної моделі забезпечення сталого розвитку промислових підприємств (підрозділ 2.2); *метод компаративного аналізу, метод моніторингу, статистичний аналіз та порівняння, графічний та табличний підходи* – для розробки механізму практичної реалізації дескриптивної моделі міжгалузевої взаємодії; обґрунтування методичного інструментарію формування сталого сектору міжгалузевого ланцюга доданої вартості промислових підприємств; обґрунтування процесів ідентифікації результатів компаративного аналізу діяльності великих промислових підприємств (підрозділи 3.1–3.3); *метод нормалізації, багатомірного шкалування, експертних оцінок* – для формування науково-методичного підходу до механізму оцінювання багатовекторності сталого розвитку промислових підприємств (підрозділ 4.1); *когнітивний аналіз та метод експертних оцінок* – для розробки алгоритму побудови прогнозної моделі формування сукупного потенціалу сталого розвитку промислового підприємства (підрозділ 4.2); *абстрактно-логічний метод, ієрархічний та синергетичний підхід* – для створення динамічної інформаційної системи підтримки прийняття управлінських рішень щодо ефективного функціонування інноваційного механізму забезпечення сталого розвитку промислового підприємства (підрозділ 4.3); розробки концептуального підходу до ідентифікації латентних процесів в інноваційному механізмі забезпечення сталого розвитку промислових підприємств; обґрунтування організаційно-економічного підходу до формування промислового симбіозу в секторі міжгалузевого ланцюга доданої вартості (підрозділи 5.1–5.3).

Вступ роботи присвячено виокремленню актуальності теми; зазначено зв'язок роботи з науковими програмами, темами; визначено мету, об'єкт, предмет, завдання і методи дослідження; вказано пункти наукової новизни й практичне значення одержаних результатів; наведено дані щодо публікацій та апробацій.

У першому розділі – «Теоретичні основи формування інноваційного механізму забезпечення сталого розвитку промислових підприємств» – досліджено класифікацію підприємств як комплементарної багатомірної системи; типологію віртуальних підприємств; систематизацію загальних рис підприємств як одиниць сталого розвитку секторів економіки, уточнено сутності поняття «інноваційний механізм сталого розвитку промислового підприємства»; запропоновано структурно-логічну модель та алгоритм динамічного формування підсистем інноваційного механізму забезпечення сталого розвитку промислового підприємства.

У другому розділі – «Методологічні аспекти формування інноваційного механізму забезпечення сталого розвитку промислових підприємств» – вперше розроблено концептуальні положення формування інноваційного механізму забезпечення сталого розвитку промислових підприємств; запропоновано комплементарний підхід до формування інноваційного механізму забезпечення сталого розвитку промислового підприємства; запропоновано структурно-динамічну модель забезпечення сталого розвитку промислових підприємств; обґрунтовано методологічний підхід до формування сукупного потенціалу забезпечення сталого розвитку промислового підприємства.

У третьому розділі – «Функціонування промислових підприємств в умовах економічної кризи зовнішнього та внутрішнього середовища» – запропоновано дескриптивну модель міжгалузевої взаємодії на основі багатомірного аналізу; досліджено вплив процесів системної деградації й руйнування господарських процесів, екодеструктивних чинників на результати роботи сектору міжгалузевого ланцюга доданої вартості промислових підприємств та регіону на основі компаративного аналізу; запропоновано методичний інструментарій формування сталого сектору міжгалузевого ланцюга доданої вартості промислових підприємств

У четвертому розділі – «Методичний інструментарій формування інноваційного механізму забезпечення сталого розвитку промислових підприємств» – запропоновано науково-методичний підхід до формування механізму оцінювання багатовекторності сталого розвитку промислових підприємств; побудована прогностна модель формування сукупного потенціалу сталого розвитку промислового підприємства на основі методу когнітивного моделювання слабоструктурованих систем; розроблено динамічну інформаційну систему підтримки прийняття управлінських рішень щодо ефективного функціонування інноваційного механізму забезпечення сталого розвитку промислового підприємства.

У п'ятому розділі – «Організаційно-управлінський інструментарій забезпечення ефективного функціонування інноваційного механізму сталого

розвитку промислових підприємств» – запропоновано алгоритм формалізації латентних об'єднань інноваційного механізму забезпечення сталого розвитку промислових підприємств; обґрунтовано структурно-функціональну модель асоціаційного розвитку машинобудівних підприємств в умовах формування кластерного виробництва; запропоновано науково-практичний підхід до організаційно-управлінського забезпечення функціонування інноваційного механізму сталого розвитку промислових підприємств на основі поняття «промисловий симбіоз».

Висновки автора сформульовані чітко та логічно, впливають з результатів дослідження. Вони відображають суть і новизну розроблених та представлених до захисту наукових положень та практичних рекомендацій.

Практичне значення одержаних результатів дисертаційного дослідження

Наукові результати, висновки й рекомендації дослідження пройшли апробацію та прийняті до реалізації, зокрема, на ТОВ «СяйвоМет» (довідка від 29.09.2020); ТОВ «Метпромсервіс» (довідка від 20.10.2020); ПрАТ «Дніпроспецсталь»; ТОВ «Промелектропостач» (довідка від 13.09.2020); у роботі Головного управління ДПС України у Запорізькій області (довідка № 039140 від 26.10.2020).

Методичні розробки та пропозиції використані в навчальному процесі: Класичного приватного університету при викладанні дисциплін «Економіка підприємства», «Економіка та організація інноваційної діяльності», «Потенціал і розвиток підприємства» (довідка № 18/20 від 11.03.2020) та Інженерного навчально-наукового інституту Запорізького національного університету при викладанні дисциплін «Економіка та організація інноваційної діяльності», «Інноваційний менеджмент», «Менеджмент бізнес-процесів», «Стратегічне управління» (довідка № 0101-13/191 від 30.12.2020).

Оцінка публікацій та апробація

Дисертаційна робота є завершеним самостійним науковим дослідженням. Основні наукові результати та висновки дисертації викладено в 40 наукових працях, із них: 1 – одноосібна монографія, 3 – колективні монографії; 23 – статті в наукових фахових виданнях, 13 – матеріали конференцій. Загальний обсяг публікацій – 32,75 ум.-д. а.

Враховуючи вище викладене, переконані, що здобувачем дотримані всі вимоги як стосовно кількості публікацій, так і змісту публікованих результатів, які повністю відповідають тим, що містяться в дисертаційному дослідженні і представлені для захисту.

Відповідність змісту автореферату основним положенням дисертації

Автореферат дисертації стисло відображає її основний зміст, розкриває актуальність обраної теми, основні наукові результати, рівень їх новизни, висновки та рекомендації щодо їх використання в практичній діяльності.

Автореферат є ідентичним дисертації за структурою та висновками.

Дисертація складається зі вступу, п'яти розділів, висновків, списку використаних джерел, дев'яти додатків. Загальний обсяг дисертації становить 470 сторінок, з них основний текст – 370 сторінок. Список використаних джерел включає 420 найменувань. Робота містить 47 рисунків і 43 таблиці.

Обсяг, структура, оформлення дисертації та автореферату, в цілому, відповідають встановленим вимогам щодо докторських дисертацій.

Стиль та мова викладення результатів дослідження

Дисертація виконана державною мовою, якою автор володіє досконало. Стиль дисертації відповідає вимогам, що висуваються до наукових праць такого рівня, а також відзначається логічністю, послідовністю, системністю, обґрунтованістю. Структура дисертації цілком узгоджується з її назвою, метою і завданнями дослідження.

Дискусійні положення та зауваження

Позитивно оцінюючи результати дослідження, звернемо увагу на зауваження та дискусійні положення дисертаційної роботи.

1. У першому розділі роботи, зокрема у пункті 1.1 ретельно досліджено класифікацію підприємств як комплементарної багатомірної системи; систематизацію загальних рис підприємств як одиниць сталого розвитку секторів економіки (с. 46-57), але, на нашу думку, не достатньо обґрунтовано типологію віртуальних підприємств.

2. В таблиці 3.10 дисертаційної роботи автором представлено багатовимірний показник металургійної галузі. Не зрозуміло чи існує критеріальний зв'язок між таксономічним показником та результатами діяльності галузей промисловості?

3. На рис. 2.3 «Структурно-динамічна модель забезпечення сталого розвитку промислових підприємств» представлений національний чинник «незахищеність внутрішнього ринку та національного товаровиробника наукоємної, високотехнологічної продукції». В чому заключається його сутність?

4. У підрозділі 3.1 дисертації при проведенні моніторингу стану машинобудівної та металургійної галузі в Україні, необхідно було більш детально обґрунтувати багатомірний аналіз діяльності промислових підприємств.

5. У таблиці 4.6 «Інтегральний показник сталого розвитку промислового підприємства. Який вплив здійснює міжгалузева взаємодія на результативний інтегральний показник сталого розвитку?

6. У таблиці 4.8 «Концепти субпотенціалів сукупного потенціалу інноваційного сталого розвитку промислових підприємств» серед компонентів автором визначається «Слабкість міжгалузевих взаємозв'язків (кооперація, інтеграція)». Яким чином автор пропонує знизити вплив цього елемента?

Зазначені недоліки не зменшують наукової та практичної цінності та обґрунтованості основних положень дисертації. Дисертаційне дослідження є вагомим вкладом в економічну науку і заслуговує позитивної оцінки

Загальний висновок

Дисертація Шапурова Олександра Олександровича на тему «Формування інноваційного механізму забезпечення сталого розвитку промислових підприємств», що представлена на здобуття наукового ступеня доктора економічних наук за спеціальністю 08.00.04 – економіка та управління підприємствами (за видами економічної діяльності), виконана на належному науково-теоретичному та практичному рівні, запропоновані на основі дослідження методологічні підходи до формування інноваційного механізму забезпечення сталого розвитку промислових підприємств мають значну практичну цінність для діяльності промислових підприємств та характеризуються новизною отриманих наукових результатів дослідження.

Таким чином є підстави констатувати, що дисертаційна робота Шапурова Олександра Олександровича на тему «Формування інноваційного механізму забезпечення сталого розвитку промислових підприємств» за змістом, глибиною вирішення наукової проблеми, науковою новизною відповідає вимогам пп. 9, 10, 12, 13, 14 «Порядку присудження наукових ступенів», затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 24 липня 2013 р. №567 (зі змінами, внесеними згідно з постановами КМУ № 656 від 19.08.2015, № 1159 від 30.12.2015, № 567 від 27.07.2016, № 943 від 20.11.2019, № 607 від 15.07.2020), що висувуються до докторської дисертації, а її автор – Шапуров Олександр Олександрович – заслуговує на присудження наукового ступеня доктора економічних наук за спеціальністю 08.00.04 – економіка та управління підприємствами (за видами економічної діяльності).

Офіційний опонент:

доктор економічних наук, доцент,
професор кафедри міжнародної економіки
і світових фінансів Дніпровського національного
університету ім. Олеся Гончара, м. Дніпро

В.В. Македон

Учений секретар:

Дніпровського національного
університету ім. Олеся Гончара, м. Дніпро

Т.В. Ходанен